

SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL

MEDLEMSSKRIFT NR. 21

SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL

MEDLEMSSKRIFT NR. 21

GRIMSTAD
LILLESAND-GRIMSTAD-POSTENS BOKTRYKKERI
1954

Forord

Medlemsskrift nr. 21 er av forskjellige grunner blitt endel forsinket.

Det har bl. a. vært meget vanskelig å skaffe tilstrekkelig stoff, da de som kunne tenkes å ha noe er så opptatt, at de dessverre ikke kan avse tid til å sette opp stoffet de har liggende. Det er beklagelig, men redaksjonen vil gjenta sin tidligere anmodning til medlemmer og andre interesserte om å samle og sende oss stoff til senere medlemsskrifter.

Med dette medlemsskrift sender vi et skjema for oppsetting av slektsregister. Dette skjema ber vi så mange som mulig om å fylle ut og sende til Selskapet, da det vil være av stor betydning for senere tiders forskere å ha et slikt register å gå til.

Spesielt vil dette register være av betydning, hvis det skulle bli aktuelt å komplettere skolebestyrer Landgraaffs «Grimstadslægter».

Registeret vil bli oppbevart hos Selskapet for Grimstad Bys Vel og vil være tilgjengelig for alle som ønsker å undersøke noe om slekten sin.

Grimstad, oktober 1954.

Birger Morholt.

G. E. Gundersen.

Skip under land

I seilskutetiden kunne det langs Skagerakkysten ved sommertider være litt av en sport — på en godværs ettermiddag — å ta seg en tur opp på de nærmeste høydedrag for herfra å nyte synet av trafikken ute på sjøen.

Særlig kunne denne være imponerende, når vinden noen tid hadde stått stødig fra sydvest. For da kom hele flåter av skip fra Østersjøen — på tur vestover — bidevind opp under land for å dra nytte av den sydvestgående *Skagerakstrøm*. Gå baut ved aftenstid og trygt stå bidevind — bort fra land — utover natten.

Fra noe øst for Jomfruland til omkring Lindesnes står strømmen som oftest noe inn mot norskekysten. Derfor den gamle regel: I disig vær — og spesielt om natten — to vakter (å 4 timer) *ut* fra land og bare én inn mot land.

Skagerakstrømmen har sin opprinnelse fra den Baltiske strøm (*fra Østersjøen*) og *Danskestrømmen* fra Nordsjøen kloss forbi *Jyllands nordvestkyst*. Etsteds mellom Skagen og Bohuslän forener disse strømmer seg og går nordover for senere å bøye av i vestlig og sydvestlig retning langs norskekysten forbi Lindesnes. Følger denne videre nordvest og nordover. Etsteds ut fra Stadt forener Norskestrømmen seg med sin delvis opprinnelige kilde *Golfstrømmen*. Denne har nemlig — på et sønnenfor liggende stadium — nordenom Skottland og Sjetlandsøyene — sendt en arm ned i Nordsjøen. Etsteds sydvest for *Horns Rev* bøyer strømmen av i østlig og senere nordøstlig retning forbi Vendsyssel og Skagen under navn av *Danskestrømmen*. Se forøvrig i et strømkart.

* * *

På fin-fine sommerdager nøyet seilsporsinteresserte «sør-fendinger» seg ikke med bare å gå «opp på heia». De tok seg like godt en forfriskende seiltur ut forbi de ytterste skjær og — i maksvær — ennu lengre fra land. For her kunne det bli anledning til å se skipene på *kloss hold*, høre kommandoen under «baut skip» og få seg et inntrykk av, hvordan de forskjellige fartøystyper manøvrerte. Der forekom skipstyper av nær sagt ethvert slag — galeaser, skonnerter, skonnertbarker, barkskip og fullriggere. I 1890-årene endog 4-mastere.

Et festlig syn.

I Grimstad var det ikke minst *Vestre Varden* som ble gjenstand for besøk slike sommerdags ettermiddager, men også utkikksplassene på de andre høydedrag omkring byen: Kirkeheia, Møllerheia, Binabben og Vardåsen.

Det kunne til sine tider bli ganske folksomt deroppe. Barne-piker med småroller, mødre med strikketøy og mann e. o. sønner ute på bølgen blå. — Og hjemmeværende sjøfolk av forskjellig alder, styrmenn og skipperer, som kanskje hadde «lagt opp» for godt. —

Noen av *navigatorene* hadde kikkerter med og mente å kunne danne seg en oppfatning av hvor langt visse av seilerne der ute stod «av land».

Kanskje noen av dem hadde greie på den gamle formel for å bestemme horisontens avstand fra observator: «*Kvadrat-roten av observators øyehøyde over havet — angitt i engelske fot — pluss en sjettedel av denne høyde — er lik den i klart vær synlige horisonts avstand fra observator — angitt i nautiske mil a 1852 m.*»

En nautisk mil er lik et breddeminutt og svarer til en «kvartmil» lik en fjerdedel av en geografisk mil = 7408 meter.

Det er jordkulens — i nærværende tilfelle — *havflatens krumning — pluss strålebrytningen i de mellomliggende luftlag*, — som får sitt *til praktisk bruk* anvendelige uttrykk i den ovenfor siterte formel.

Observators personlige øyehøyde er satt til 1.7 m lik 5.6 fot engelsk.

* * *

a) Ved observasjoner fra hyttetaket akter på et passelig lastet ca. 500 reg. tonns barkskip regntes observators øyehøyde «over havet» å være lik 16 fot engelsk.

$16 + \frac{1}{6} - 16 = 19$. — Kvadratrotten herav — noe nær 4.4 ($4.4 \times 4.4 = 19.36$.)

Horisontens avstand fra observasjonsstedet altså = ca. 4.4 nautiske mil (n. mil).

b) På skoleskipet «*Sørlandet*» regnes observators øyehøyde over havet ved observasjoner fra hyttetaket akter = 18 fot engelsk. $18 + \frac{1}{6} - 18 = 21$.

Kvadratrotten herav = 4.6 — *horisontens avstand i n. mil.*

- c) Fra forre bramsaling på nevnte skoleskip regnes «øyehøyden» o. h. å være ca. 70 fot engelsk. $70 + 1/6 \cdot 70 = 82$. Kvadratrotten herav = ca. 9 = *horisontens avstand i n. mil.*
- d) Regnes øyehøyden fra utkikkstønnen på en selfanger, alternativt en hvalbåt (et hvalskytterfartøy) å være ca. 42 fot engelsk, skulle *horisontens avstand* være = ca. 7 n. mil.

Anm.: Når man ved navigering langs en kyst i en frisk pålands bris — pr. kikkert — så vidt kan skimte grunnbrekningene mot strand, holmer e. o. skjær, kan lysningen av grunnbrekningene regnes som horisont og avstanden fra land bestemmes i henhold til forannevnte formel.

Byingeniøren i Grimstad har vært så elskverdig å oppgi meg høyden i meter over havet for de viktigste høydedrag omkring byen. Disse høyder er i nedenstående beregninger tillagt 1.7 m = 5.6 fot engelsk for observators personlige «øyehøyde».

Kirkeheia, utkikks plassens høyde over havet = 27.2 m.

$$27.2 \text{ m} + 1.7 = 28.9 \text{ m.} \quad \text{— 88 fot engelsk.}$$

$$88 \cdot 1/6 : 88 = 103 \text{ f. e. } \textit{Horisontens avstand} \quad \text{— ca. } 10.1 \text{ n. mil.}$$

Vestre Varden, utkikks plassens høyde over havet — 40.8 m.

$$40.8 + 1.7 = 42.5 \text{ m} = 130 \text{ f. e.}$$

$$130 + 1/6 \cdot 130 = 152. \textit{Horisontens avstand} = 12.3 \text{ n. mil.}$$

Møllerheia, utkikks plassens høyde o. havet = 41.2 m.

$$41.2 + 1.7 = 42.9 \text{ m} = 131 \text{ f. e.}$$

$$131 + 1/6 \cdot 131 = 153. \textit{Horisontens avstand} = 12.4 \text{ n. mil.}$$

Binabben, utkikks plassens høyde over havet — 58.5 m.

$$58.5 + 1.7 = 60.20 \text{ meter over havet} = 184 \text{ fot engelsk.}$$

$$184 + 1/6 \cdot 184 = 215.$$

$$\textit{Horisontens avstand fra observator} = 14.6 \text{ n. mil.}$$

Vardåsen, utkikks plassens høyde o. havet = 63.66 m.

$$63.66 + 1.7 = 65.36 \text{ m o. h.} = 199 \text{ fot engelsk.}$$

$$199 + 1/6 \cdot 199 = 232.$$

$$\textit{Horisontens avstand fra observator} = 15.2 \text{ n. mil.}$$

Spesielt hvis man er «bevepnet» med en god kikkert, skulle en observator fra en av de nevnte utkikks plasser kunne bestemme *sin avstand fra et fartøy ute på sjøen* på følgende måte:

Ser man skipets vannlinje *i flukt med horisonten*, er avstanden lik dennes. — Ser man skipets *vannlinje innenfor horisonten* er avstanden mindre. — Hvor meget avgjøres ved skjønn.

Er skipet så langt borte, at selve skroget er skjult av den mellomliggende krumning av havflaten m. v. — og man bare ser riggen e. o. skorstenen, alternativt livbåtene under davitene, — styrehuset o. l. — er avstanden *større* enn til horisonten. Hvor meget avgjøres etter beste skjønn, ved å *legge til* «*synsvidden*» horisontavstanden, fra et middelstort fartøys *hytte-tak e. o. kommandobro* i henhold til den tidligere siterte formel, til eksempel 5 a 6 nautiske mil.

* * *

I *Koralfarvann* som de tropiske deler av Vest- og Ostindien, Polynesia m. v. kan den undersjøiske vegetasjon tildels være så frodig, at selv de best a jour brakte amerikanske «Pilot Charts of the World» rett som det er blir «gammeldagse».

I slike farvann kan der bare «gjøres land» om dagen i solskinn og blånende himmel med *utkikk fra riggen* i størst mulig øyehøyde, — og utkikksmannen bevæpnet med første sort kikkertmateriell. «Ørneøyne fra mers» skrev Henrik Ibsen.

Lyser det *hvitt* i sjøen forut blir det mangen gang ikke annet å gjøre enn å forsøke å finne en åpning et steds, akkurat som når en i den «Britiske Kanal» ved nattetider kommer ut for en lang rad av fiskerlanterner på tvers av den retning en selv skal frem.

Og koraløyene er mange steds så lave, at en ikke kan se dem, før en kommer inn på «kloss hold» — selv i ekstra solklart vær, jevnfør «Sailing Directions» utførlige bemerkninger om farvannet nær *The Rocas* ut for *Brasilia Kysten*.

«Directions» sier blant meget annet: «This low coral reefs is perhaps the most formidable danger in the Atlantic, . . . The scene of many sad wrecks.»

Noe av en trussel for sjøens menn i seilskipstiden og for navigasjonen i nevnte farvann den dag i dag.

Koralrev, der anbefales passert i tilbørlig avstand.

Og av slike finnes der massevis i tropiske farvann rundt om på kloden.

Selv i våre dager — i «Motor», «Radar» og «Asdic» alderen — har det vist seg å være forbundet med *adskillig risiko* å navigere i koralfarvann m. v.

Foran nevnte gamle og gode formel for beregning av horisontavstanden m. v. fra observator antas derfor vedblivende å være god å ty til i kinkige situasjoner på de syv hav.

Rart, at der ikke er gjort mere vesen av dem i de — for de ordinære sjømannsskoler her til lands — autoriserte lærebøker i navigasjon.

Giørt Sailor.

Litt fra omkring århundreskiftet

Det arbeides nå for å skaffe Grimstad et rådhus og i dette vil vel også arresten bli plasert. Byen vår har aldri hatt annet enn en fyllearrest og en husvill-arrest — at noe av den til sine tider kan være brukt til fengsel, har vel nærmest vært en dyd av nødvendighet, for selv om det ved siden av arresten har vært et såkalt hjelpefengsel, har det vært meget primitive saker.

I lange tider var arresten i bakbygningen i skomakermester N. O. Karlsens hus i Storgaten. Karlsen var byens arrestforvarer i mange år, og da han var en meget gemytlig og omgjengelig mann ble han godt kjent med alle dem som vandret ut og inn i arresten. For det var ikke så ganske få som regelmessig tilbrakte lørdagskveldene hos ham og først slapp ut på søndags formiddag etter å ha vært oppe hos politimesteren og fått en formaning og kanskje også betalt en mulkt for gateuorden.

«Han e tatt på rådstua» het det gjerne, når en var blitt arrestert og for oss gutter stod «Rådstua» som noe skrekkinnjagende med en egen forferdelig nimbus om. Det var helst om lørdagskveldene at dette ord gikk over byen om en eller annen. Det var som sagt noen stamgjester — dem syntes vi ikke det var så fælt med, men rett som det var, var det en sjøgutt vi kjente som var blitt brakt inn der, og det syntes vi var ille. Før i tiden var det lønning på lørdagen og da de ikke sluttet kl. 13 den gangen, ble det sent på kvelden før husmødrene fikk noen penger å handle for. En del rakk aldri så langt som hjem med lønningen — det var så mange steder å få

en forfriskning på før de kom så langt, at lønningen var oppbrukt lenge før. Og det var blant disse at stamgjestene var og det var disse som satte byen på ende nær sagt hver eneste lørdagskveld.

Det var anleggsarbeidere fra veianlegg og jernbanen, jernarbeidere fra skipsbyggeriene i byen og omegn og det var sjøgutter fra de skutene som var kommet hjem for å ligge i opplag vinteren over. Det var ikke så lite rivalisering mellom de forskjellige grupper og rett som det var røk de i tottene på hverandre. Da ble det slagsmål og det ble ikke spart på knyttnevene hverken fra den ene eller andre, så det vanket både gule og blå øyer foruten at enkelte ble slått i gaten og ble liggende.

Når et slikt slagsmål begynte, var det på et øyeblikk svart av folk rundt om — og ikke minst av gutter — og de hujet og skrek og hisset slåsskjempene opp det beste de kunne. Dette sammen med de kjempenes skriken og hausting brakte snart politiet på plassen. Politiet gikk på med dødsforakt og forsøkte å få de kjempende fra hverandre. Som regel lyktes det, men det hendte ofte at de kjempende da glemte hvorfor de slåss, og i broderlig sandrektighet gikk løs på politiet og gjorde sitt beste for å slå dem i gaten. Det var kraftige karer mange av dem og konstablene var ikke mindre kraftige, så guttene syntes det var flott å se på. Konstablene hadde nå sin egen teknikk i slike ting og selv om de nok av og til var nokså mørbanket, fikk de slåsskjempene med seg og fikk dem inn på «Rådstua». Var det altfor ille måtte de be om hjelp fra publikum, men skam å si, så var det ikke mange som hadde lyst på det — mannfolkene pigget gjerne av i all stillhet da. Det var jo gjerne slektninger og venner som var med i bataljen, og da ville det være forsmedelig å være med og putte dem inn. Derimot hendte det at utenbys folk hjalp til. En gang var det en handelsreisende, som visst var litt av en bokser, som hjalp til, og da var det ikke lenge før saken var ordnet. Det hendte forresten også at folk tok parti mot politiet og hjalp til å denge på dem, og da var det jamen ikke godt å klare det for politiet. Det er vel fra en sådan situasjon det fortelles at en konstabel ropte «Røima alle som røima kan» og dermed forsvant konstablene for en stund fra gaten. De kjente imidlertid sine pappenheimere så en del av dem ble nok senere på kvelden puttet inn allikevel.

Det er ikke godt å si hvem som var verst — arbeiderne eller sjøguttene. De var harde karer alle sammen og som regel var de så pass fulle at de ikke enset noe — de slo fra seg og om seg, som gjaldt det livet — og ingen av dem tenkte på dagen derpå med et verkende hode og i tillegg en kraftig mulkt.

Men det var også andre som måtte vandre med til arresten — eller som ofte hendte — bli kjørt på en trekkevojn. Spesielt var det en bondemann — godlynt og sped — som hørte til stamgjestene. Praktisk talt hver gang han var i byen, drakk han seg fra sans og samling og våknet først opp igjen i arresten. Han hadde ganske lang vei hjem og politiet måtte derfor også ta seg av hesten hans, som tålmodig sto på Hestetorvet og ventet på sin herre og mester. Nå var denne mann ikke noe voldsom av seg, men han likte å synge, så han vakte stor jubel i gatene når han syngende og sjanglende vaklet mellom alle de stedene han kunne få noe å drikke. Tilslutt hendte det at han simpelthen ble lempet utenfor når han var døddrukken, og der kunne han ligge både lenge og vel i all slags vær til en eller annen fikk varskodd politiet. Og da visste de på Brannvakta at de måtte ha trekkevogna med og i den karetten ble han så ført ned til arresten. Her ble han så til rusen neste morgen var gått av ham og han hadde fått sine vanlige formaninger. Han har vel frosset av og til om nettene der selv om han var full, for han kom engang med et vedlass — han ville ha det godt og varmt, når han fyllesjuk og elendig lå på brisken i arresten.

Ellers var det andre fra landet som også hadde en liten tur innom. Det var mange utsalg i byen, så det var ikke så lett for en tørstig sjel å komme seg på hjemveien om kvelden.

Mange ganger måtte konstablene rykke ut i byen til en eller annen familie for å forsøke å stifte fred mellom ektefolk, som hadde sittet hjemme og koset seg og drukket seg fra vettet, og deretter var gerådet i vilt slagsmål. De hylte og skjelte mot og på hverandre og lugget og dengte så det var en lyst, og ungene hylte og skrek, for de syntes jo det så ut som foreldrene ville drepe hverandre — hva de også ofte truet med. Var det så ikke en eller annen av naboene som turde våge seg inn for å dempe gemyttene, måtte politiet rykke til unnsetning. Så havnet som regel den ene av kombattantene i arresten, selv om den annen da mente på at politiet ikke hadde noe der å gjøre — de kunne greie seg sjøl — for da var det ikke måte på hvor

gode venner de var og hvor godt de hadde det. Dette hjalp dog ikke og om morgenen ble så han — eller som det ofte var — hun — fremstilt for politimesteren som nok i de fleste tilfelle måtte la vedkommende slippe med en streng formaning om å holde fred. Noen mulkt ville aldri blitt betalt, for de tjente så men snautt nok til maten, og når de så dessuten måtte ha noe til brennevin, visste han at det ikke nyttet med noe mulktforelegg. Og noen annen straff ble det heller ikke tale om, for om morgenen kom gjerne ektefellen og bad pent om å få den annen med seg hjem — og de lovet gjensidig bot og bedring.

Et løfte som holdt — til neste gang.

Den gamle arrest er forsvunnet nå. Bygningen den holdt til i er helt ominnredet og nå har bakermester S. Konsmo et moderne elektrisk bakeri der. Da kommunen hadde kjøpt dr. Daaes eiendom i Storgaten, ble det i bakhagen satt opp et lite hus, som rommet en fyllearrest og en husvillarrest. Denne gjorde så tjeneste i noen år til det ble bestemt å bygge brannstasjonen på tomten innenfor våningshuset. Denne lille arrest gjorde for så vidt fyldest for seg og den kunne ha fortalt mange sørgelige og gripende historier. Også denne stasjonen hadde enkelte stamgjester. Om en av dem som ble tatt inn på arresten en kveld fortelles det, at han, da han ble slept inn den smale gangen mellom slakter Bergs hus og eiendommen, oppfattet det som han skulle til slakteriet. Og da skrek han over seg og bad tynt for livet sitt, for så ille trodde han ikke det var å bli arrestert for fyll. Han var vel nesten edru, da han ble puttet inn — i et hvert fall var han overlykkelig for ikke å havne på slakterbenken.

Den neste arrest ble bygget på tomten ved sorenskrivergården og der er den fremdeles. Det har jo i de senere år vært ganske betraktelig mindre med fyllearrestanter, så den har ikke vært så opptatt med slike. Derimot har husvillrommet vært opptatt ganske ofte, og det beklagelige har hendt, dessverre alt for ofte, at arresten har vært opptatt av sinnssyke, som har måttet anbringes der til det ble plass enten på sykehus eller anstalt. Og det har vært en påkjenning både for dem som har vært anbrakt der i slik tilstand, for familien og ikke minst for dem som måtte passe dem. Så det er å håpe at byen, når engang det nye rådhus kommer, får bedre rom for både

fyllearrest og husvillen og at det i tillegg hertil også må komme noen rom som eventuelle sinnslidende kan anbringes i i en ventetid.

geg.

Grimstadpatrioten Hans Hansen Rep

Den 14. juli var det 90 år siden Grimstadpatrioten *Hans Hansen Rep* ble født, og det er grunn til å minne om det han fikk utrette. Han døde 20. desember 1930, og på hans grav på Grimstad kirkegård har venner og kjente satt en bautastein som takk for bypatriotisk virke.

Hans Hansen var sønn av malermester Lauritz Hansen som kom fra Kristiansand til Grimstad omkring 1850. Faren la for dagen utpregede kunstneranlegg, noe han i årenes løp kom til å bekrefte ved å male mange bilder med motiver fra distriktet, samt ved forskjellige dekorasjonsarbeider i form av scene-tepper og kulisser. Lauritz Hansen var en begavet mann på flere områder, og det viste seg at sønnen Hans fikk en åndelig arv å forvalte.

Hans Hansen gikk folkeskole og middelskole, ble konfirmerert i Fjære 1878 for presten Pharo, og hadde en tur til sjøs like etter, som kokk. Men da sjølivet ikke huget ham, reiste han til Kristiania hvor han var handelsbetjent i C. A. Benneche's Vin- og Brennevinsforretning, men vendte hjem igjen til fødebyen etter 10 års opphold i hovedstaden. Han innrømmet ofte at Kristiania-tiden var til utvikling for ham, ved at han kom i berøring med mange interessante mennesker. Så ble det altså Grimstad som kom til å bli hans arbeidsfelt resten av livet. Han ernærte seg først som maler og dekoratør, men gikk så over til skribentvirksomhet, og var journalist i Grimstad Adresse-tidende til sin død. Alltid var han våken og på vakt for å verne og forsvare byens interesser og renommé, og nåde den som til- lot seg å opponere for sterkt, — da var han straks på pletten med sin skarpe penn. Hans bypatriotisme var ekte og glødende og hans sinn fylt av optimisme og fantasi. Når det f. eks. gjaldt 17. mai var Rep selvskrevet til å ta sete i den komité som hadde med festligholdelsen å gjøre, var også dens formann

og holdt ofte selv talen for dagen eller for barna. Hans liv var å arrangere, og han formelig strålte av glede og tilfredshet når han i fineste puss, det vil si bonjour og flosshatt og med meterlang 17. mai sløyfe på brystet kunne gå foran i 17. mai toget rundt byen. Hans lange krøller ga ham forsåvidt et patriarkalsk utseende.

En av Hans Hansens første store bragder var reisingen av Terje Vigen-bautaen på Fjære kirkegård, — Terje Vigen og alle dem til minne som stred for land og folk i krigsårene 1807—14. Avdukingen fant sted søndag 21. oktober 1906, og 3000 til 4000 mennesker deltok i denne så minnerike begivenhet, deriblant nedskriveren av disse linjer. Det ble en stor dag for Rep som kunne innkassere en personlig seier i kampen for å slå fast at Terje Vigen i Henrik Ibsens storslåtte dikt, ikke var en sagnfigur som påstått av enkelte, men en person av kjøtt og blod som hadde levet sin dag og sitt liv i og omkring Grimstad. Men seieren var ikke lettkjøpt, forut var det kjempet en bitter strid mellom partene, og for å bevise sin påstand om Terje Vigens eksistens, utga H. H. på eget forlag en publikasjon, «Terje Vigen og Terje Vigen-bautaens historie», interessant lesning for dem som liker å følge med i de lokale åndsstrømninger.

Det gikk tidlig opp for Rep at de naturlige forhold i Grimstaddistriktet lå vel til rette for turisttrafikk, og ville skaffe stedets innbyggere og deriblant kjøpmannsstanden en velkommen ekstrainntekt i sommersesongen. Det var dårlige tider dengang, overgangen fra seil- til dampskip satte sitt preg på de mange skipsverft for treskuter, ledigheten og utvandringen til Amerika tiltok i uhyggelig grad og en sterk pessimisme begynte å bre seg. På alt dette gikk H. H. og tenkte, mente noe måtte gjøres for å bedre forholdene, og pleide å si når saken ble diskutert på Hauglands Kafé hvor han som oftest spiste sine måltider: La det ikke bli slik at folk, når de reiser forbi med kystbåten, kommer til å bemerke — der inne lå engang Grimstad.

I første omgang ble resultatet at Grimstad og Omegns Turistforening så dagens lys 18. januar 1908 på initiativ av Hans Hansen. Like etter kom det ut en «Håndbok for reisende», og senere «Turisthåndbok for Grimstad og Omegn», en større, rikt illustrert publikasjon om badebyen og distriktets herlig-